

„Vox humana” – A kóruszene évszázadai

A Capella Silentium énekegyüttes hangversenye

Művészeti vezető: Várkonyi Tamás

Műsor

PETER PHILIPS: UT, RE, MI, FA, SOL, LA

JOHANNES BRAHMS: VINETA

BALOGH MÁTÉ GERGELY: ODE TO JOYCE

JOHANNES BRAHMS: O HEILAND REIß DIE HIMMEL AUF

LUCA MARENZIO: DURA LEGGE D'AMOR

EDVARD GRIEG: AVE MARIS STELLA

LUCA MARENZIO: DAMMI, PIETOSA MORTE

ASTOR PIAZZOLLA: LA MUERTE DEL ANGEL

GÁRDONYI ZOLTÁN: RÉGI HITBEN MEGÚJULVA

JACHET DE BERCHEM: O LUX ET DECUS HISPANIAE

TOMÁS LUIS DE VICTORIA: O LUX ET DECUS HISPANIAE

PETER SCHICKELE: THREE CHORUSES FROM E. E. CUMMINGS

JOSQUIN DES PREZ: PATER NOSTER – AVE MARIA

CHARLES IVES: PSALM 67

JEAN MOUTON: NESCIENS MATER

STEVE BARNETT (FELD.): JOSHUA FIT THE BATTLE OF JERICHO

Kérjük, a műsorszámok között ne tapsoljanak!

PETER PHILIPS: UT, RE, MI, FA, SOL, LA

A brit Peter Philips (1560k.–1628) rendkívül termékeny zeneszerzőként, orgonistaként, valamint Németalföldre, illetve Itáliába menekült katolikus papként élte le kalandos és sikerekben gazdag életét. Már Amsterdamban élt, amikor egyik honfitársa meggyanúsította Erzsébet királynő ellenes összeesküvéssel, ezért kis ideig börtönbe kellett vonulnia. A koncerten felhangzó madrigáljának különlegessége a hangvételek változatossága: a kor egyházi zenéjére jellemző komoly stílusban kezdődik (imitáció), majd vált hol táncos, hol vidám, hol szenvedélyes karakterűre. A költemény egy bencés szerzetes alkotása, aki Livio Celiano néven világi verseket, Angelo Grillo néven pedig egyházi költeményeket publikált, és akinek szövegeit szívesen dolgozták fel a kor híres madrigálszerzői.

Ut, re, mi fa, sol, la,
ogn'armonia abbraccia con dolcezza,
com'il viso gentil d'Urania mia.
Accoglie ogni bellezza, dunque spesso cantate:
la, sol, fa, mi, re, ut, voci beate.
Chè l'alma si compiace, quando sente cantar
con meraviglia.
Ciò ch'a lei si somiglia.

Ut, re, mi, fa, sol, la –
minden harmóniát édességgel ölelnek át,
mint az én Uraniám kedves arca.
És magukban foglalnak minden szépséget,
ezért gyakran énekeljétek hát, boldog hangok:
„la, sol, fa, mi, re, ut”!
Hogy lelke örömmel teljék,
midőn hallja [ezeket a hangokat] énekelni,
és rácsodálkozik arra, mi őhöz hasonló.

JOHANNES BRAHMS: VINETA

A legenda szerint a Balti-tenger déli részén, a németországi Rügen-szigettől délkeletre volt egy város, amelyet Isten elpusztított, a tengerbe süllyesztett. Története az első magyar nyelvű útleírásban, Szepsi Csongor Márton tollából is fennmaradt (Kassa, 1620): „Hét mély földön ez varostul [Julinumtól] volt még ennel-is szeb város Vineta neuü, mellyet az Wr Isten nem külömben mint Iulinumot menyköueckel ronta és tengerrel burita el, mostanis tizta időn ha ember felette haïoual megyen egészlen meg lattya minden fundamentomat.” A kórusmű az 1860-ban komponált Három ének (Drei Gesänge, op.42) második darabja, szövegét pedig ugyanaz a költő, Wilhelm Müller (1794–1827) jegyzi, aki Schubert Téli utazás című dalciklusának verseit is írta.

Aus des Meeres tiefem, tiefem Grunde
Klingen Abendglocken dumpf und matt,
Uns zu geben wunderbare Kunde
Von der schönen alten Wunderstadt.

A tenger mélységes mélyéről
esti harangok szólnak fojtottan és tompán,
hogy csodás hírt adjanak nekünk
a régi szép csodavárosról.

In der Fluten Schoß hinabgesunken,
Blieben unten ihre Trümmer stehn.
Ihre Zinnen lassen goldne Funken
Widerscheinend auf dem Spiegel sehn.

A folyamok ölébe süllyedve
romokban áll.
Ormairól arany szikrák
csillannak vissza a [víz]tükörről.

Und der Schiffer, der den Zauberschimmer
Einmal sah im hellen Abendrot,
Nach derselben Stelle schiffet er immer,
Ob auch rings umher die Klippe droht.

És a hajós, aki a csodacsillámlást
meglátta egyszer a világos alkonypírban,
ugyanarra a helyre hajózik mindig,
noha sziklazátonyok fenyegetik ott.

Aus des Herzens tiefem, tiefem Grunde
Klingt es mir, wie Glocken, dumpf und matt.

A szív mélységes mélyéről
mintha harangok szólnának, fojtottan és tompán.

Ach, sie geben wunderbare Kunde
Von der Liebe, die geliebt es hat.

Ó, csodás hírt adnak
a Kedvesről, akit szívem szeretett.

Eine schöne Welt ist da versunken,
ihre Trümmer blieben unten stehn,
lassen sich als goldne Himmelsfunken
oft im Spiegel meiner Träume sehn.

Csodás világ süllyedt ott el,
romjai megmaradtak,
aranyozott égi szikraként
sokszor látom álmaim tükrében.

Und dann möcht ich tauchen in die Tiefen,
Mich versenken in den Widerschein,
Und mir ist, als ob mich Engel riefen
In die alte Wunderstadt herein.

Aztán szeretnék a mélybe merülni,
belesüllyedni a visszfénybe,
és olyan, mintha angyalok hívnának be
a régi csodavárosba.

BALOGH MÁTÉ GERGELY: ODE TO JOYCE

A huszonhárom éves zeneszerző idén végzett a Zeneakadémián, Jeney Zoltán osztályában. Több rangos hazai és nemzetközi verseny díjazottja, alkotói ösztöndíjak nyertese, a Capella Silentium egyik alapító tagja. James Joyce 1922-ben befejezett, Ulysses című regényének angolszász területen szállóigévé lett nyitó mondatát zenésítette meg az 2011-ben, a Capella Silentium felkérésére írott kánonban. Mint mondja, a szöveg szertartásossága ragadta meg, a címmel pedig Beethoven Örömmódjának angol elnevezéséhez – Ode to Joy – kapcsolódik.

Stately, plump Buck Mulligan came from the
stairhead, bearing a bowl of lather on which
a mirror and a razor lay crossed. A yellow
dressinggown, ungirdled, was sustained
gently behind him by the mild morning air.
He held the bowl aloft and intoned:
Introibo ad altare Dei.

Szertartásosan lépett elő a legfelső
lépcsőfokról a gömbölyded Buck Mulligan,
kezában szappanhobos tálát hordozott, rajta
keresztben tükör és borotva. Oldott övű,
sárga fürdőköpenyét enyhe hajnali szellő
emelgette a háta mögött. Ég felé nyújtotta a
tálát, és rázendített: Introibo ad altare Dei!
(a Magyar James Joyce Műhely fordítása)

JOHANNES BRAHMS: O HEILAND REIß DIE HIMMEL AUF!

A motetta a reneszánsz egyházi zene egyik fő műfajaként a 15-16. században élte virágkorát. Mintegy százötven évvel később Bach is felelevenítette, de már nem kizárólag egytételes, hanem tetszőleges szerkezetű, tetszőleges számú tételből álló műként, ciklusként értelmezve. Brahms is ezt az elgondolást követte op. 74-es szám alatt megjelent két motettájában, amelyeket zenetörténész barátjának, a 19. század második felének legjelentősebb Bach-monográfiáját író, és a német zenetörténetben is komoly kutatásokat végzett Philipp Spittának ajánlott. Az op. 74 mindkét motettájában a múlt zenéjéhez és kultúrájához szenvedélyesen vonzó Brahms eklektikusan archaikus zeneszerzői technikákat alkalmazott, azaz a reneszánsz és kora barokk stílust Bach stílusával ötvözte. A koncerten hallható motetta az 1622-ben, Würzburgban megjelent egyházi dalgyűjtemény egyik koráldallamára írt variációsorozat. A versszakok szünet nélkül egymásba kapcsolódó öt tételként szólalnak meg, változatos karakterekben: a bevezetés utáni gyors tételt játékos variáció követi, majd panaszos szakasz következik, végül a művet ujjongó és barokkosan burjánzó finálé kerekíti le.

O Heiland, reiß die Himmel auf,
Herab, herauf, vom Himmel lauf!
Reiß ab vom Himmel Tor und Tür,
Reiß ab was Schloss und Riegel für!

Ó, Üdvözítő, szakítsd fel az eget,
le és fel, siess le az égből!
Tépd le a menny ajtaját, kapuját,
tépd le a zárat és a reteszt!

O Gott, ein' Tau vom Himmel gieß;
Im Tau herab, o Heiland, fließ.
Ihr Wolken, brecht und regnet aus
Den König über Jakobs Haus.

O Erd', schlag aus, schlag aus, o Erd',
Dass Berg und Tal grün alles werd'
O Erd', herfür dies Blümlein bring,
O Heiland, aus der Erden spring.

Hier leiden wir die größte Not,
Vor Augen steht der bittre Tod;
Ach komm, führ uns mit starker Hand
Von Elend zu dem Vaterland.

Da wollen wir all' danken dir,
Unserm Erlöser, für und für.
Da wollen wir all' loben dich
Je allzeit immer und ewiglich. Amen.

Ó, Isten, önts harmatot az égből;
harmatban folyj le, ó, Üdvözítő.
Ti fellegek, szakítsátok és esővel mossátok ki
Jákob törzsének királyát.

Ó, Föld, nyílj meg, ó, Föld,
hogy hegy és völgy mind zöldelljen,
ó, Föld, hozd elő a virágokat,
ó, Üdvözítő, jöjj elő a Földből.

A legnagyobb bajban szenvedünk itt,
szemünk előtt a keserű halál;
ó, jöjj, vezess ki minket erős kézzel
a nyomorúságból a Mennysországba.

Mind hálálkodni akarunk neked,
Meváltónknak, örökké.
Mind dicsérni akarunk téged,
mindenkor és örökké. Ámen.

LUCA MARENZIO: DURA LEGGE D'AMOR

Luca Marenzio (1553k.–1599) a 16. században uralkodó világi zenei műfaj, a madrigál egyik utolsó képviselője. Életének szűk ötven éve alatt körülbelül 500 madrigált komponált. A kor egyik legismertebb zeneszerzőjeként neves itáliai arisztokrata családok alkalmazták – Gonzagák, Esték, Medicik –, életének nagy részét Rómában töltötte, és még azt is megengedhette magának, amit csak kevesen: szabadúszóként is dolgozott. Madrigálkönyveivel egyre messzebb merészkedett a műfaj hagyományaitól, egyre merészebb harmóniákkal, disszonanciákkal követte, tükrözta a megzenésített szöveg költői képeit, hangulatait. A szerző legizgalmasabb, szélsőségekre épülő kései stílusa ötszólamú madrigáljainak utolsó, 1599-ben kiadott kilencedik kötetében bontakozik ki. Ebből való ez a Petrarca-megzenésítés is, amelynek első oldala tobzódik a soha fel nem oldódó disszonanciákban, extravagáns harmóniákban.

Dura legge d'Amor, ma benchè obliqua
servar conviensi, però ch'ella aggiunge
di cielo in terra, universale, antiqua.
Hor so come da sè il cor si disgiunge,
e come sa far pace, guerra e tregua,
e coprir suo dolor, quand'altri il punge.

E so come in pinto si dilegua,
e poi si sparge per le guancie il sangue,
se paura o vergogna avien che'l segua.
So come sta tra fiori ascoso l'angue,
come sempre fra due si veggghia e dorme,
come senza languir si more e langue.

A szerelem kemény törvényének
– bár igazságtalan – kénytelen vagy
engedelmeskedni, mert az égből érkezik a
földre; egyetemes és ősi. Most már tudom,
miként hasad meg önmagától a szív, miként
képes békét hozni, háborút és megnyugvást,
és elfedni fájdalmát, mikor más megsebz.

És tudom, egy pillanat alatt miként oldódik
fel; de vér tolul az arcba, ha félelem vagy
szégyen éri attól, akit követ.
Tudom, mint bújik meg virágok közt a
kígyó, mint van állandóan ébrenlét és alvás
közt, miként hal meg vágyódás nélkül, és
vágyódik mégis.

EDVARD GRIEG: AVE MARIS STELLA

Az 1843 és 1907 között élt norvég romantikus zeneszerző elsősorban Peer Gynt című szvitjeiről és fiatalkorában komponált zongoraversenyéről ismert, azonban számos más nagyszerű zenét is írt. Itt felhangzó motettája eredetileg zongorára és énekhangra készült 1893-ban, ezt a dalt dolgozta át pár évvel később vegyeskarra a 8. századból származó Mária-himnusz első, harmadik, hatodik és hetedik (utolsó) versszakára.

Ave, maris stella,
Dei Mater alma,
Atque semper Virgo,
Felix caeli porta.

Üdvözlégy, tenger csillaga,
Isten szerető anyja,
aki mindig szűz,
Mennycsillag boldog kapuja.

Solve vincla reis,
Profer lumen caecis,
Mala nostra pelle,
Bona cuncta posce.

Szakítsd szét a bűnösök láncait,
Hozz fényt a világtalannak,
Úzd el tőlünk a rosszat,
Gondoskodj javunkról.

Vitam praesta puram,
Iter para tutum,
Ut videntes Jesum,
Semper collaetemur.

Tartsd tisztán az életet,
legyen biztonságos az utunk,
hogy látva Jézust,
mindig együtt örvezzünk.

Sit laus Deo Patri,
Summo Christo decus
Spiritui Sancto,
Tribus honor unus. Amen.

Dicsőség az Istenatyának,
dicsőség Krisztusnak a magasságban,
a Szentléleknek,
egy dicsőség mindhármuknak. Ámen.

LUCA MARENZIO: DAMMI, PIETOSA MORTE

A 16. századi zeneszerzők még nem szimfóniákkal, hanem madrigálokat csokorba gyűjtő kötetekkel jelentkeztek, mindegyiket más-más kenyéradó úrnak–úrhölgynek ajánlva, a legalázatosabb hangvételi előszóval a figyelmükbe ajánlva. Luca Marenzio 1595-ben jelentette meg hatszólamú madrigáljainak hatodik kötetét, amely abban hozott újdonságot, hogy egészen hosszú ciklusok – több részből álló madrigálok – is helyet kaptak benne. Az ötből egyik hét, egy másik pedig tíz(!) részből áll – mi utóbbiból szólaltatunk meg egy izgalmas disszonanciákban bővelkedő, dús hangzásával megragadó szakaszt. A vers a Petrarca-iskola jó nevű képviselője, a mezőgazdasági szakemberként és igazságügyi miniszterként is tevékeny Luigi Tansillo alkotása.

Dammi, pietosa Morte, a tempo aita:
Se mi sia del mio ben la via precisa,
Prima che parta il piè, parta la vita.

Adj nekem, kegyes Halál, időben segítséget:
amikor helyesen járok a jó úton,
előbb távozzon tőlem az élet, mint ahogy
lábam indulna.

Meglio è, lasciando quì la carne uccisa,
Rimanersi con voi quest'Alma intera;
Che lontana da voi girsen divisa.

Jobb, itt hagyván megölve a testet,
ha veletek marad ez a lélek egészben,
Semmint hogy tőletek távol, hasadtan
tévelyegjen.

(Szilvai Máté fordítása)

ASTOR PIAZZOLLA: LA MUERTE DEL ANGEL

Argentínában és Uruguayban spanyol bevándorlók nevéhez fűződik a 19. század vége felé született, aszimmetrikus lüktetésű, feszes ritmusú, heves temperamentumú tánc, a tangó. Hagyományosan gitáron, illetve két gitáron adják elő, vagy az *orquesta típica* elnevezésű együttesen, amely vonósokból (két hegedű, nagybőgő, esetleg cselló), zongorából és gombos harmonikából, úgynevezett bandoneónból áll. Utóbbi hangszer egyik virtuóz művésze volt az argentin Astor Piazzolla (1921–1992) zeneszerző, aki megújította az ötvenes-hatvanas években hanyatlásnak indult tangót. A nevéhez fűződő egyéni stílus, a *nuevo tango* a klasszikus zene, a jazz és a tangó stílusjegyeit ötvözi, valamint jellegzetesek fanyar disszonanciái – ezek a vonások figyelhetők meg a vokális együttesre is átírt, híres kompozíciójában, Az angyal halála című tangóban.

GÁRDONYI ZOLTÁN: RÉGI HITBEN MEGÚJULVA

Az 1906-ban született Gárdonyi Zoltán a huszadik századi Bach- és Liszt-kutatás egyik kiemelkedő alakja, többek között zeneszerzőként is szerteágazó tevékenységet folytatott 1986-ban bekövetkezett haláláig. Az 1937-ben írott kompozíció a vokálpolyfónia nagymestereit idézi meg, archaizáló stílusa szoros összefüggésben áll a mű szövegével. A tenor szólam Philip Nicolai, 16-17. században élt evangélikus lelképásztor Bach által örökéletűvé tett és az evangélikus egyházban ma is népszerű, *Wachet auf, ruft uns die Stimme* kezdetű koráldallamát énekli, a többi szólam ezt szövi körül. (*Szabó Balázs műismertetője alapján*)

Régi hitben megújulva könyörgünk,
Isten, leborulva: óh, légy szolgálóddal!
Megkenvén őt szent lelkeddel,
harmatozz áldást fejére!
Bölcsesség, szeretet, buzgóság
lelkésítse az egyházért, a hazáért,
a Krisztusnak vallásáért.

JACQUET DE BERCHEM: O LUX ET DECUS HISPANIAE

Berchem ma Antwerpen egyik kerülete, de régen kisváros volt. Itt született Berchemi Jakab 1505 körül – akkoriban a zeneszerzőket is úgy emlegették, hogy keresztnevüket szülővárosukkal kapcsolták össze. Berchem valószínűleg azonban csak a zenész mesterséget tanulta Németalföldön, huszoneves korában már Itáliában tartózkodik, ott szolgál Velence, Verona, Róma nagy presztízsű udvaraiban; Itáliában nőszül meg, és írja meg több mint kétszáz madrigálját; egyházi művekből valószínűleg jóval kevesebbet komponált, mindössze két mise és kilenc motetta maradt fent tőle. Utóbbiak egyike a koncerten hallható mű, aminek érdekessége, hogy mindkét részében megszólal az *O lux et decus Hispaniae* ének. Jacquet de Berchem a maga korában az elismert zeneszerzők közé tartozott, Caravaggio híres festményén (A lantjátékos, 1596) például éppen az ő egyik madrigáljának a kottája fekszik a muzsikusként. A Szent Jakabot dicsőítő motetta szövege a 12. században összeállított Kallixtus-kódexből származik, amelyet Spanyolországban, Santiago de Compostelában, a Szent Jakab-székesegyházban őriznek. Védőszentjüket, Szent Jakabot a spanyolok a Matamoros, azaz a „mórölő” jelzővel is illetik; ennek eredete a mórok ellen vívott 844-es clavijói csatára megy vissza, amikor a legenda szerint Jakab fehér lovon jelent meg, győzelemre vezetve a keresztény seregeket.

O lux et decus Hispaniae, santissime Jacobe,
qui inter apostolos primatum tenens,
primus eorum martyrio laureatus.

Ó, Hispánia fénye és ékessége, legszentebb
Jakab, kinek az apostolok közt fő helye van,
ki közülük elsőként dicsőültél mártírhálállal.

O singulare presidium
qui meruisti videre
redemptorem nostrum
adhuc mortalem in deitate transformatum
exaudi preces servorum tuorum
et intercede pro nostra omniumque salute.

Ó, egyetlen mentsvárunk,
kinek abban a megtiszteltetésben volt
része(d), hogy láthattad Megváltónkat
még halandó alakban, majd Istenné válva,
hallgasd meg szolgálid könyörgését,
és járj el a mi és mindannyiunk üdvösségéért!
(Szilágyi Andrea fordítása)

TOMÁS LUIS DE VICTORIA: O LUX ET DECUS HISPANIAE

Tomás Luis de Victoria (1548 k.–1611) az első olyan spanyol reneszánsz zeneszerző, akit nemcsak hazájában, hanem Európa-szerte számon tartottak életében. Tizenhat évesen, II. Fülöp király támogatásával Rómába ment, ahol valószínűleg tanította őt a kor legnagyobb komponistája, Giovanni Pierluigi da Palestrina. Számos római templomban vállalt karnagyi posztot, majd 1586 körül visszaköltözött Spanyolországba, hogy teljesen papi hivatásának szentelhesse életét. Koncertünkön elhangzó motettájának különlegessége a sztereo hatás: a két szoprán szólam kánonban énekel. A kor zenéjére jellemzően a zeneszerző oly módon kelti a fokozás érzetét, hogy egyre gyorsabb ritmusokat ír a szólamoknak. A mű szövege megegyezik Berchem motettájáéval.

PETER SCHICKELE: THREE CHORUSES FROM E.E.CUMMINGS

Az 1935-ben, elzászi származású szülők gyermekeként Iowa államban született Peter Schickele gunyoros hangvételű műveivel hívta fel magára a figyelmet. Ő alkotta meg például a fiktív P. D. Q. Bach zeneszerző alakját, akinek számos művét „fedezte fel”, új hangszereket is feltalálva. Schickele sokoldalúságát jelzi, hogy az 1960-as években az akkor világsztár Joan Baez három albumának a zenéjét is ő komponálta. A koncerten megszólaló háromtétéles miniciklus 1960-ban keletkezett; a szójátékokkal tarkított, magyarra szinte lefordíthatatlan abszurd – könnyedet és mély értelműt elegyítő – verseket a 20. század sajátos stílusú amerikai költője, e.e.cummings írta.

1. dominic has

dominic has a doll wired
to the radiator of his
ZOOM DOOM
icecoalwood truck

dominicnak van
egy babája, amit odadrótozott
a szénhideg fa ZOOM-DOOM
teherautójának hűtőrácsához

a wistful little clown
whom somebody buried
upsidedown in an ashbarrel so

reménytelenül sóvárgó kis bohóc
akit valaki fejjel lefele
temetett el egy urnába így

of course dominic took him home
& mrs dominic washed his sweet
dirty face & mended
his bright torn trousers(quite

persze dominic hazavitte őt
és dominicné kimosta az édes
koszos pofiját és összehajtogatta
csillogó szakadt nadrágját (mintha

as if he were really her & she but)& so that's
how dominic has a doll
& every now & then my wonderful friend

az valóban az övé és ő lenne de) így
volt dominicnak egy babája
és minden most és akkor én csodálatos
barátom

dominic depaola gives me a most
tremendous hug

dominic depaola
rettentően magához ölel

knowing i feel that we & worlds
are less alive than dolls & dream

tudva azt érzem hogy mi és a világok
kevésbé vagyunk élők mint a babák és az
álom

2. dim / l(a)

diminutive this park is empty
(everybody's elsewhere except me
6 english sparrows)
autumn & the rain
l(a leaf falls) oneliness

Aprócska ez a park üres
(mindenki másutt van, kivéve engem
és hat házi verebet)
ősz és az esőzeső
egy levél hull, magány

3. maggie and milly and molly and may

maggie and milly and molly and may
went down to the beach(to play one day)

maggie és milly és molly és may
lementek a tengerpartra (játsszani egy nap)

and maggie discovered a shell that sang
so sweetly she couldn't remember her troubles,
and

és maggie felfedezett egy kagylót, ami olyan
édesen énekelt, hogy elfelejtette minden
baját, és

milly befriended a stranded star
whose rays five languid fingers were;

milly barátságot kötött egy partra vetett csillaggal
aminek sugarai öt bágyadt ujj voltak;

and molly was chased by a horrible thing
which raced sideways while blowing bubbles:and

és mollyt egy szörnyű dolog üldözte
ami oldalvást száguldott és buborékokat fújt:és

may came home with a smooth round stone
as small as a world and as large as alone.

may egy sima kerek kavicsal tért haza ami olyan
kicsi mint egy világ és olyan nagy mint egyedül

For whatever we lose(like a you or a me)
it's always ourselves we find in the sea

Mert bármit is veszítünk el(mint egy te-t vagy
egy én-t) mindig magunkat találjuk meg a
tengerben

JOSQUIN DES PREZ: PATER NOSTER – AVE MARIA

A zenetörténet Bach előtti időszakának egyik legnagyobb alakja az 1450 körül született Josquin des Prez. Bejárta Európát, királyok, uralkodók, hercegek versengtek érte, a zene atyjának nevezték, Vergiliushoz, Michelangelóhoz hasonlították. A kottanyomtatás Gutenbergje, Ottaviano Petrucci nem kevesebb, mint három kötetet szentelt kizárólag az ő miséinek, nem sokkal az után, hogy 1501-ben megkezdte a zeneművészetben is korszakváltást jelentő sokszorosító nyomdai eljárást. Josquin nagyságát és kultuszát jelzi, hogy hírneve 1521-ben bekövetkezett halála után sem halványult – egy olyan korban, amikor már az egy-két évtizeddel régebbi alkotásokat is túlhaladottnak, előadásra érdemtelennek tartották. Martin Luther így írt róla 1538-ban: „Josquin a hangok ura: a hangok azt teszik, amit ő akar, míg másoknál ez fordítva történik.” Mikor már mindent elért, amit csak lehetett, Josquin a szülőhelyéhez közelebb, a mai belga-francia határon fekvő Condé-sur-l'Escaut városban vásárolt magának házat az exkluzív helynek számító piactér szomszédságában. Itt végrendelkezett halála előtt hat nappal, valamint

kifizette a szükséges adót, hogy vagyona ne szálljon vissza a hűbérúrra. Továbbá a helyi Notre-Dame káptalanjára hagyta javait, valamint meghagyta, hogy háza árából istentiszteleteket celebráljanak emlékére: énekeljenek Salve reginát Szűz Mária ünnepeinek előestéin és szombatjain, valamint körmeneteken adják elő hatszólamú Pater nosterét és Ave Mariáját, pontosan akkor, amikor a menet a háza falán található Szűz Mária-kép elé ér.

Pater noster, qui es in caelis,
Sanctificetur nomen tuum,
Adveniat regnum tuum,
Fiat voluntas tua,
Sicut in caelo et in terra.
Panem nostrum quotidianum
da nobis hodie,
Et dimitte nobis debita nostra,
Sicut et nos dimittimus
debitoribus nostris.
Et ne nos inducas in tentationem,
Sed libera nos a malo.

Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum,
benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus
ventris tui, Iesus. Sancta Maria, Regina Caeli,
dulcis et pia, o, Mater Dei, ora pro nobis,
peccatoribus, ut cum electis te videamus.

Miatyánk, aki a mennyekben vagy,
Szenteltessék meg a Te neved,
Jöjjön el a Te országod,
Legyen meg a Te akaratod,
Amint a mennyben, úgy a földön is.
Mindennapi kenyerünket
add meg nekünk ma,
És bocsásd meg vétkeinket,
Miképpen mi is megbocsátunk
az ellenünk vétkezőknek,
És ne vígy minket kísértésbe,
De szabadíts meg a gonosztól.

Üdvözlégy, Mária, kegyelemmel teljes,
az Úr van teveled, áldott vagy te az asszonyok
között, és áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus.
Szűz Mária, mennyek királynéja, kedves és kegyes,
ó, Istennek anyja, imádkozzál értünk, bűnösökért,
hogy a kiválasztottakkal láthassunk téged.

CHARLES IVES: PSALM 67

Charles Ives (1874–1954) harminc esztendőn át jól jövedelmező biztosítási társaságot vezetett, és csak szabadidejében komponált. Műveit sokáig nem adták ki, nem is játszották, de ma már a 20. századi amerikai zene egyik klasszikusaként tekintenek rá, akinek eredeti gondolkodásmódja, experimentalizmusa az európai zenére is hatott. Hatvanhetedik zsoltár-megzenésítése 1898–1899-ben keletkezett, Yale Egyetemen töltött tanulóévei alatt, de már erőteljes, önálló hangú kompozíció. Érdekessége, hogy a nőikar és a férfikar két különböző hangnemben énekel.

God be merciful unto us, and bless us;
And cause his face to shine upon us;
That thy way may be known on earth,
Thy saving health among all nations.

Let the people praise thee, O, God;
Let all the people praise thee.
O let the nations be glad and sing for joy,
For thou shalt judge the people righteously,
And govern the nations upon the earth.

Let the people praise thee, O, God;
Let all the people praise thee.
Then shall the earth yield her increase;
And God, even our own God shall bless us.

Isten legyen irgalmas, áldjon meg minket,
és ragyogtassa fel arcát fölöttünk,
hogy megismerjük útját a földön,
és minden nemzet körében üdvösségét!

Magasztaljanak a népek, ó, Isten,
minden népek dicsőítsenek téged!
Ó, minden nemzet örüljön és ujjongjon,
hiszen igazságosan ítéled meg a népeket,
és kormányzol minden nemzetet a földön.

Magasztaljanak a népek, ó, Isten,
minden nép dicsőítsen téged!
Akkor a föld termése majd gyarapodik,
És Isten, a mi Istenünk megáld majd minket.

God shall bless us;
And all the ends of the earth shall fear Him.

Isten adja ránk áldását,
és félje őt a föld minden határa!

JEAN MOUTON: NESCIENS MATER

A Mouton (1459k.–1522) néven ismert mester a reneszánsz polifon vokális zene és a kánonművészet egyik csúcsát hozta létre ezzel a zeneszerzői bravúrával. A nyolcszólamú motetta ugyanis négyeskánon, azaz az egyszerre elinduló négy különböző(!) dallamot ugyanezzel a négy dallammal követi kánonban a másik négy szólam. Az 1518-ban X. Leó pápa számára összeállított, és luxus kivitelben unokaöccse esküvőjén bemutatott Medici-kódexben is helyet kapott alkotás egyes interpretációk szerint már lejegyzésével is a szeplőtelen fogantatást tükrözi: a kottában csupán négy szólamot rögzítettek, míg a másik négy nem került papírra, így csak elénekelve születik meg.

Nesciens mater virgo virum
peperit sine dolore
salvatorem saeculorum.
Ipsam regem angelorum
sola virgo lactabat,
uberibus de caelo plena.

Emberről nem ismerő szűz
fájdalom nélkül életet adott
a korok megváltójának.
Az angyalok királyát
az egyedüli szűz szoptatta,
kinnek keblét menny telítette.

STEVE BARNETT (FELD.): JOSHUA FIT THE BATTLE OF JERICHO

A lelki ének (spiritual song) gyökerei az 1860-as évekig vezethetők vissza, amikor az ültetvényeken, embertelen körülmények között dolgozó feketék az éneklésből merítették erőt, dalolva fogalmazva meg szabadságvágyukat, megidézve nagy formátumú bibliai személyiségeket, hősokeket, nevezetes eseményeket. Ezeket a spirituálékat azóta is szívesen dolgozzák fel különféle stílusokban. Az itt hallható ének Józsué könyvének 6. fejezetében leírt történeten alapul.

Joshua, Joshua, Joshua, oh, Joshua!
Have you heard 'bout the story how

Józsué, Józsué, Józsué, ó, Józsué!
Hallottad a történetet?

Joshua fit the battle of Jericho, Jericho, Jericho,
Joshua fit the battle of Jericho,
and the walls came atumblin' down.

Józsué megnyerte a jerikói csatát,
Józsué megnyerte a jerikói csatát,
és a falak leomlottak.

Oh, you can talk about your kings of Gideon,
You can talk about your men of Saul,
But there's none like good ol' Joshua
At the battle of Jericho.

Ó, beszélhetsz te Gedeon királyairól,
beszélhetsz Saul embereiről,
de egy sem volt olyan, mint a jó öreg Józsué
a jerikói csatában.

Joshua fit the battle of Jericho, Jericho, Jericho
Joshua fit the battle of Jericho,
and the walls came atumblin' down.

Józsué megnyerte a jerikói csatát,
Józsué megnyerte a jerikói csatát,
és a falak leomlottak.

Well the Lord done tol' ol' Joshua,
'You must do just what I say,
march 'round that city seven times,
and the walls will tumble away.'

Az Úr azt mondta a jó öreg Józsuénak:
„Csináld, amit mondom:
járd körül a várost hétszer,
és a falak leomlanak.”

So up to the walls of Jericho,
he marched with spear in hand,
'Go blow them ram horns!' Joshua cried,
'For the battle is in my hands!'

Joshua fit the battle of Jericho, Jericho, Jericho
Joshua fit the battle of Jericho,
and the walls came atumblin' down.

Then the lamb ram sheep horns began to blow,
and the trumpets began to sound,
O! Joshua commanded the children to shout!
And the walls came atumblin' down.

Oh, Joshua fit the battle of Jericho,
Joshua fit the battle of Jericho,
and the walls came atumblin' down.

Így hát Jerikó falaira
felment karddal a kezében,
„Gyerünk, fújjátok meg azokat a kosszarvakat!”
kiáltotta Józsué, „a csata az én kezemben van!”

Józsué megnyerte a jerikói csatát,
Józsué megnyerte a jerikói csatát,
és a falak leomlottak.

Aztán elkezdtek fújni a kosszarvakat,
és a trombiták elkezdtek zengeni,
Öreg Józsué megparancsolta a gyerekeknek:
üvöltsenek! És a falak leomlottak.

Ó, Józsué megnyerte a jerikói csatát,
Józsué megnyerte a jerikói csatát,
és a falak leomlottak.

* * *

A CAPELLA SILENTIUM TAGJAI:

Balla Boglárka

Balogh Máté Gergely

Csernyik Balázs Ferenc

Csipes Zoltán

Góbi Sándor

Karsa Ilona

Középesy László

Mészáros Mátyás

Nagy Melinda

Stippinger Anita

Szablics Karolin

Szilvay Máté

Terray Boglárka

Művészeti vezető: Várkonyi Tamás

A CAPELLA SILENTIUM EDDIGI MŰSORAI

Hattyúdalok

O lux et decus Hispaniae – Hispánia kincsei

Amerika hangja

Harangszó a tenger mélyéről – Johannes Brahms titokzatos világa

There is sweet music – európai körkép a századfordulóról

Hang, szó, kép – Luca Marenzio művei

À la française – Francia módra

A kánon művészete

Hommage à Josquin

„Stran'e diversa sorte” – Sokféle különös sors, sokféle különös zene

„Szerelemről dalolnék merészen...” – Petrarca-madrigálok a 16. és 20.

századból

Romantikus reneszánsz – az egyházzene újjászületése a 19. században

Do, re, mi... – skálából lett remekművek

www.capellasilentium.hu